

Ірина Яровенко

РОЛЬ ПРЕСИ ЕТНІЧНИХ УКРАЇНЦІВ У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

З перших днів перебування українців на британській землі найбільш свідомі з них дбали про забезпечення дітей знаннями рідної мови, історії, культури, прищеплення їм любові до українських звичаїв, традицій, обрядів – тобто виховання національно свідомими, справжніми патріотами України.

Це є основою виховання наших співвітчизників і сьогодні, коли Україна стала незалежною державою. Державні британські школи, в яких навчалися діти українців, виконати цю місію не могли, оскільки, їх завданням було виховувати емігрантів вірнопідданими громадянами чужої держави, прискорювати їх асиміляцію. Українські церкви й просвітницькі товариства стали піклуватися про відкриття шкіл, де б панувала рідна мова, національна атмосфера, а всі обставини нагадували вихованцям Україну – землю їх батьків, дідів і прадідів, на яку вони мали намір рано чи пізно повернутися.

Метою статті є висвітлення ролі преси етнічних українців Великобританії у вихованні підростаючих поколінь. У відповідності з актуальністю і метою нами визначенні такі завдання: висвітлити роль преси етнічних українців у розвитку українського шкільництва; проаналізувати значення української преси у вихованні української національної свідомості британських українців; розглянути умови успішного процесу збереження української культури в діаспорі Великобританії завдяки пресі етнічних українців.

Саме з рідною школою, національною освітою і вихованням пов'язували майбутнє українських емігрантів перші на британському континенті газети «Наш клич», а пізніше «Українська думка», в яких обґрунтовувалися ідеї якнайшвидшого створення українських народних організацій, спроможних очолити діяльність української спільноти, піклуватися про перспективи її самоствердження на чужині.

Поява українських періодичних видань у Великобританії була зумовлена як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. До перших належить той факт, що емігранти з України, здебільшого, не мали постійного зв'язку з рідною землею і через це не знали, що діється у рідному краї. На новій землі вони поселялися досить далеко один від одного і, знову ж таки, через відсутність засобів масової комунікації та незнання англійської мови, були позбавлені інформації про події у країні поселення. Коли ж у колоніях переселенців стали зростати нові осередки суспільної творчості – церкви, школи, культурно-освітні організації, політичні, господарські установи тощо, виникла потреба в публічному аналізі та пропаганді їх діяльності, в широкій підтримці боротьби емігрантів за свої громадянські й політичні права, за визнання в британському суспільстві.

До суб'єктивних факторів, які активно впливали на розвиток

українських періодичних видань на британській землі, варто віднести прагнення окремих релігійних і громадсько-культурних організацій та їх провідних діячів мати власний друкований орган, який би поширював серед читацького загалу їхні думки, ідеї і цим самим згуртував навколо себе громаду однодумців.

Щойно у січні 1946 року постала офіційно зареєстрована в Англії організація «Союз українців у Великій Британії» (СУБ) – виникла потреба в постійній інформації для її членів, що жили у різних містах.

Відтак, з'явилася щомісячна газета «Наш клич». Це була, так би мовити, офіційна газета Управи СУБ, яка представляла інформацію про життя українців, різні оголошення, вістки зі світу і, звісно ж, друкувала ті нечасті повідомлення, які надходили до Великобританії про події в Україні.

Водночас СУБ узявся і за видання окремих збірників, присвячених різним подіям чи річницям. Одним з перших таких видань був збірник «Спіть, хлопці, спіть», випущений у травні 1946 року, присвячений пам'яті Симона Петлюри та Євгена Коновальця – видатних діячів української національно-визвольної боротьби. Редактором цієї книжки став П. Пігічин, а художньо оформив її Т. Стадничук.

Українці, що опинилися по війні у Великобританії, належали до понад десятка різних політичних партій і організацій. Зокрема, члени ОУН були доволі поінформовані із своїх джерел про події в Україні. Об'єднавшись, вони оприлюднили наприкінці 1946 року невеличкий часопис «Друг», в якому приділялося чимало уваги саме подіям в Україні і, зокрема, боротьбі загонів УПА проти радянського режиму.

Поява цього часопису викликала бурхливу реакцію з боку окремих українців з Канади, бо вони вважали звістки про збройну боротьбу в Україні проти радянського режиму вигадками, а, відтак, виступили проти націоналістів, ніби відстоюючи загальні принципи демократії.

З очевидних причин члени ОУН вирішили шукати інші можливості для пропагування своїх ідей і висвітлення подій національно-визвольної боротьби в Україні, оскільки після інциденту з журналом «Друг» ці люди ніби втратили довіру Управи СУБ. Не виходячи з СУБ, вони вирішили видавати власну газету, яка висвітлювала б їхні погляди і інформацію про події в Україні.

З цією метою було створене видавництво «Основа», яке й почало згодом видавати тижневик «Український клич», засновниками якого були Г. Драбат, І. Булка, П. Пігічин, В. Олеськів, В. Совінський, М. Фулавка, І. Богатирчук і англієць Поллард, котрий сподівався, що вкладаючи у цю справу гроші, згодом мати прибуток.

Газета виходила з другої половини серпня 1947 року і до березня 1948 року. Головним співробітником її був Дмитро Донцов, який у той час жив у Лондоні. До редколегії входили П. Пігічин і Г. Драбат. Активно працювала в газеті Ірена Збудовська [5].

В «Українському кличеві» писалося про події в Україні, акцентувалося на визвольній боротьбі українських націоналістичних сил проти радянської

влади.

Однак, з матеріальних причин ця газета перестала існувати, як і видавництво «Основа». Англієць, який вклав гроші у видавництво, зрозумів, що великого прибутку він не отримає і відкликав свій капітал, а відтак подальша діяльність «Основи» і газети була унеможливлена.

Інформаційна діяльність «Українського кличу» була продовжена виданими на циклостил двох номерів «Української Пресової Служби».

Треба зазначити, що в «Українському кличеві» була англomовна сторінка. Це давало змогу й англійським громадянам знайомитися з подіями в Україні і, безумовно, інформувало про ті події й англійські урядові служби.

Від початку 1950 року почав виходити друком англійською мовою щомісячник «Українська інформаційна служба». Було видано його 13 примірників. З січня 1952 року до вересня 1954 року, вийшли в світ – 18 журналів з назвою «Український обсервер». Згодом «Український обсервер» замінився кварталником «The Ukrainian Review», що видається при СУБ й досі.

Отже, англійський світ мав більш чи менш періодичні відомості про Україну завдяки цим виданням, окрім яких виходило чимало й одноразових книжок і брошур на українські теми, серед яких варто відзначити видання Шотландської Ліги Європейської Свободи (вони майже сповна були фінансовані українцями).

У січні 1948 року з'явився перший номер журналу «Визвольний шлях». З різних і, насамперед, політичних міркувань, «Визвольний шлях» до 1950 року поширювався тільки серед членів ОУН і їхніх прихильників.

Спершу «Визвольний шлях» друкувався у таборі для військовополонених дивізії «Галичина» біля Шербурн-ін-Елмет, де колишні «дивізійники» А. Микулін, Є. Попівський, Я. Рибалт, Б. Микитин, Б. Маців, В. Яворський уклали його, а поза тим Г. Драбат, В. Олесків, В. Василенко, будучи поза табором, писали перші статті і допомагали у виданні журналу. Згодом друкування «Визвольного шляху» було перенесено до Лондона, де безкорисливо працювали над виданням журналу П. Широкий, М. Терлецький, Г. Марків та інші.

З липня місяця 1950 року «Визвольний шлях» видає організована раніше Українська Видавнича Спілка.

Видавнича спілка розгорнула широку діяльність, друкуючи щораз більшу кількість українських періодичних видань, а також святкові листівки, запрошення, програми тощо. Вондочас УВС видає книги, щонайменше дві-три книжки на рік. Серед інших можна згадати «Смерть» В. Антоненка-Давидовича, «Страх» О. Звичайної, «Націоналізм» Д. Донцова, «Люборацькі» А. Свидницького, «Енеїда модерна» Л. Полтави, «Історія української культури» В. Січинського, «Під трьома окупантами» В. Мечника.

Головний орган СУБ газета «Наш клич» у 1951 році була перейменована в «Українську думку», яка видається і досьогодні.

Поза «Українською думкою» і кварталником «Ukrainian Review», Українська видавнича спілка друкувала до 1975 року щомісячник «Наша

Церква», «Відомості Української Автокефальної Православної Церкви», двомісячний журнал «Авангард» (1952-53, 1960-63), журнал «Сурмач», журнал «Юні друзі», тематика якого цікавить не тільки молодше покоління, а й дітей до 15 років. У журналі постійно друкуються твори на релігійні теми. Багато з них присвячені історії України, а, також, подіям українського минулого. На історії українського народу виховують національну свідомість, почуття ідентичності, любов до предків і всього рідного.

Були спроби видавати журнали української студентської молоді: 1967 року – «Метеор» і 1972 року – «Свічадо». Але ці намагання виявилися марними. Натомість упродовж 13 років (1970-1983) виходив український молодіжний журнал «Вітраж», що видавався двома мовами і відтворював значною мірою настрої, політичну свідомість та проблеми значної частини української молоді, народженої у Великобританії після 1950 року. Журнал містив різні матеріали політичного, історичного, релігійного змісту, тощо. Він засвідчив намагання молодих українців шукати власну дорогу в житті.

Однак, не зважаючи на ентузіазм певної частини його активних співробітників, у 1983 році «Вітраж» припинив своє існування.

«Українська думка» щомісячно містить рубрику: «Голос молоді», «Пластова сторінка», «Жіноча сторінка», «Логос», «Літературна сторінка».

Велике значення для розвитку українського шкільництва і виховання мала газета «Учительське слово», яка включала рекомендації щодо методики викладання українознавчих дисциплін. Часопис постійно закликав українських учителів підвищувати свою професійну майстерність, здобувати вищу освіту, яка проклала шлях до кращого майбутнього українським емігрантам у Великобританії.

Досягненню цієї благородної мети і присвятила переважну більшість своїх публікацій українсько-британська преса. Вона зазначала, що «загальним напрямом діяльності науки на чужині має бути українознавство. Це мова, історія, географія, економіка, право, соціологія, філософія, фольклор, музика, література, і взагалі всі істотні галузі науки про життя нації» [3, 2]

Великий резонанс у читачів викликала стаття «Української думки» з назвою «Методика навчання чужомовних дітей», що висвітлювала методичні поради навчання українських дітей рідної мови. В ній зазначалося: «Перша і найголовніша умова навчання дітей мішаних подруж – це, щоб батько завжди говорив до своїх дітей українською мовою, починаючи від часу, коли дитина має 4-5 років» [4, 6].

Проблеми освіти і виховання, створення й діяльність народних інституцій, що забезпечували їх розв'язання, як бачимо, перебували на чільному місці в часописі, і тому увесь час привертала увагу читачів. Газета своїм змістом зацікавила прихильників інформацією про здобутки української спільноти в розбудові рідномовного шкільництва, порушення прав українців. – Під заголовком «Учительський курс у Великій Британії» 29 січня 1970 року в газеті надруковано повідомлення, що СУУВ оголошує відкриття курсу для підвищення педагогічної майстерності вчителів. 15

листопада 1973 року «Українська думка» інформувала про долю і досягнення учнів з українознавства [1, 4]. Висвітлюючи діяльність шкіл українознавства 11 травня 2000 року газета сповістила про необхідність відзначити 186 річницю від дня народження Тараса Шевченка.

Редакція часопису, стурбована станом української мови в діаспорі: «вирішила увести щорічну традицію святкувань української мови, щоб у той спосіб бодай частково припинити процес її зникнення. Мова і культура є нероздільними частинами, тому закликаємо готувати відповідні програми.

Про свої успіхи з цього приводу необхідно повідомляти нашу пресу, радіо, телебачення та всі інші засоби інформації. Українські громади закликаємо допомагати у цьому шляхетному і так потрібному під сучасну пору ділі» [2, 4].

Газета постійно нагадувала своїм читачам, що майбутнє українській спільноті у Великобританії може забезпечити тільки освіта. Напередодні кожного навчального року вона друкувала емоційно насажені, глибоко виважені, аргументовані статті, в яких доводила закономірність визначеної позиції.

Сприяючи формуванню національного світогляду британських українців, подальшому розвитку на цій основі рідномовного шкільництва, редакція «Української думки» поширювала інформацію про підготовку до відзначення і святкувань ювілею Т.Г. Шевченка. У часописі опубліковано низку статей про життя і творчість Кобзаря, його значення в історії українського народу.

Журнал «Визвольний шлях» концентрував свою громадсько-політичну лінію на ідеологічній базі ОУН, виходячи з теорії: одиниця, родина, народ, нація – як еволюційна і рушійна сила в розвиткові світової історії і державництва, а, відтак, боротьба за національну державу є головним завданням українського народу. Журнал «Визвольний шлях», між тим, видрукував величезну кількість історичних матеріалів, а також численні переклади з літератур різних країн світу, переважно поезії.

Серед інших у перекладах зустрічаємо твори Леоконта де Ліля, Альбера Камю, Джозефа Конрада, Г. Гайне, Ф. Шіллера, А. Рембо, В. Гьоте, П. Валері та багатьох інших.

Нині Українська Інформаційна Служба об'єднує колишні Видавничу спілку і Українську інформаційну службу.

Після здобуття нашою державою незалежності, діяльність Української інформаційної служби поширилась і на Україну, де зареєстровано представництво УІС як юридичну одиницю, що сприяє інформаційній і видавничій праці, спрямованій на розвиток незалежної держави, її культури та політичної й національної свідомості.

Спільно з представництвом УІС, а, точніше, спираючись на його інформацію, Українська інформаційна служба видає щотижневий бюлетень українською мовою, де висвітлюються головні події в Україні протягом тижня і забезпечується їх політичний коментар.

Хоча Українська видавнича спілка й Українська інформаційна служба і

є головними видавцями української літератури у Великобританії, відомо, що у набагато менших обсягах та чисельності друкували книги й часописи інші вітчизняні структури.

У 50-ті роки паралельно з «Українською думкою» виходила газета «Наше слово», яка репрезентувала безпартійну групу українців у Великобританії (хоч провідною лінією в ній була лінія Української соціалістичної партії).

У Дарбі у ті роки час від часу з'являвся журнал «Ранок», виходила також газета «Гетьманець», що підтверджувала погляди невеликого гурту послідовників гетьмана Скоропадського щодо розвитку ідеології рідномовного оточення у діаспорі [5].

Серед інших видань української преси, що існували недовго і виходили неперіодично, варто назвати «Ластівку», «Життя і слово», «Братський листок» і т.ін.

Отже, попри усі проблеми, які постають перед українською діаспорою з плином часу, коли старше покоління відходить, а молоде більшою чи меншою мірою відсторонюється від українських справ, знаходяться ті, що поповнюють лави свідомого українства, керують українськими організаціями. Українська справа продовжується, і естафета від батьків-організаторів українського життя переходить до нащадків.

Таким чином, можна зробити висновки, що українська преса Великобританії, як засвідчує досвід її роботи, є важливим чинником збереження етнічної самобутності британських українців, ефективним засобом розвитку національної освіти. Проблеми, які виникають у діяльності освітньо-виховних закладів, постійно перебувають у полі зору газет і журналів, а, отже, і читацького загалу, що загалом сприяє їх розв'язанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бувші учні шкіл українознавства // Українська думка. – 1973. – № 47. – С. 4.
2. Квіт Зиновій. Заклик Української світової спілки професійних учителів (УССПУ) // Українська думка. – 2000. – № 23. – С. 4.
3. Чи не найважливіша справа? // Українська думка. – 1952. – № 4. – С. 2.
4. Павлюк М. Методика навчання чужомовних дітей // Українська думка. – 1971. – № 34. – С. 6.
5. Покальчук Ю. Українці у Великій Британії. – Львів: Кальварія, 1999.
6. Учительський курс у Великій Британії // Українська думка. – 1970. – № 5. – С. 3.